

Krzysztof Czykier

Przestrzeń medialna jako środowisko życia dziecka w wiejskiej rodzinie wielopokoleniowej

Wiek XX spośród wielu nowych zjawisk, przyniósł również rozwój na niespotykaną dotąd skalę mediów elektronicznych i multimediów. W ich bogactwie wymienić można chociażby radio, płytę długogrającą, kasetę magnetofonową, telewizję (cyfrową, interaktywną), wideo, płyty CD, DVD, odtwarzacze MP3/MP4, telefonię komórkową, odtwarzacze formatu DivX, komputer, Internet i inne. Dynamiczny rozwój nowych mediów wpłynął na zasadniczą zmianę w doświadczeniach komunikacyjnych uczestników kultury. Posługiwały się one odmiennymi od znanych wcześniej, tradycyjnych przekazów słownych i obrazowych. Permanentna obecność nowych mediów w przestrzeni społecznej spowodowała, że ludzie coraz częściej obcowali nie tylko z gazetą, czasopiśmie czy książką, ale również z nowymi, bardziej atrakcyjnymi i wygodnymi formami przekazu, oferowanymi głównie przez media elektroniczne i multimedia. W konsekwencji zmieniał się stopniowo typ kultury zdominowany przez słowo i druk, w **typ audiowizualny**. Zaznaczyć należy, że przemiana kultury werbalnej w kulturę audiowizualną nie polegała na gwałtownym przejściu do dominacji obrazu nad słowem, lecz dotyczyła nadania centralnej pozycji audiowizualności. Polegała zatem na kulturowym dowartościowaniu audialnych i wizualnych wymiarów społecznej komunikacji¹.

W wiejskiej rodzinie wielopokoleniowej oprócz kultury słowa (obecnej w postaci interakcji międzygeneracyjnych) obecna jest również kultura audiowizualna, kształtująca nowe oblicze uczestnictwa w kulturze i jej recepcję. Pokolenie starsze i średnie posiadające wzory pojmo-

¹ *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku. Antologia*, M. Hopfinger (red.), Warszawa 2002.

nia kultury i rozumowania rzeczywistości stworzone w oparciu o inne elementy niż pokolenie młodych, żyje w czasach „dewaluacji starego świata” i „narodzin nowego”. Pokolenie dzieci i młodzieży natomiast, nie zawsze jest przygotowane do świadomego, racjonalnego korzystania z mediów elektronicznych². Stwierdzić zatem można, że mieszkańcy wsi również żyją w świecie zdominowanym przez media i multimedia. Wchodząc z nimi w określone relacje, staje się mieszkańcem „globalnej wioski”³, czyli świata dostępnego jedynie w swych reprezentacjach kreowanych przez inne osoby. Nowe media, nowe technologie multimedialne, niwelując bariery czasowe i przestrzenne w procesie komunikacji, tworzą nową przestrzeń życia człowieka. Ostateczny kształt tej przestrzeni nadaje jednak odbiorca, który jako świadomy podmiot podejmuje określone relacje z mediami, świadomie ich używa, czerpie z nich określone korzyści, zaspokaja różnego rodzaju potrzeby.

Człowiek zawsze żyje w określonej **przestrzeni**. Amerykański antropolog Edward Twitchell Hall (ur. 1914), dzieli przestrzeń⁴ na trwałą, nieulegającą zmianom, organizowaną przez człowieka (np. przestrzeń w sensie zabudowy), przestrzeń na półtrwałą, która również jest organizowana przez człowieka, ale w odróżnieniu od poprzedniej może ulegać zmianom (np. przestrzenne ustawienie mebli) oraz przestrzeń nieformalną. Ostatnia kategoria związana jest z odległością, jaką muszą zachować tworzący między sobą dystans ludzie. W obliczu przemian współczesności, istotne jest pytanie o kształt owego dystansu (lub jego brak) w perspektywie procesu komunikowania. Ważne w tym ujęciu jest to, że wzorce przestrzeni nieformalnej tworzą kulturę.

W naukach społecznych najczęściej wskazuje się na trzy ujęcia teoretyczne przestrzeni. Ujęcie metaforyczne uwzględnia różnice między przestrzenią społeczną i geometryczną, przy czym przestrzeń społeczna określana jest tu jako odległość między pozycjami zajmowanymi

² *Pedagogika medialna*, J. Gajda., B. Siemieniecki (red.), t. 1, 2, Warszawa 2007

³ Termin globalna wioska (ang. *global village*) wprowadzony został pod koniec lat 60. XX wieku przez M. McLuhana w jego książce *The Gutenberg Galaxy*; pojęcie to opisuje trend, w którym masowe media elektroniczne obalają bariery czasowe i przestrzenne, umożliwiając ludziom komunikację na niespotykaną dotąd skalę; obecnie termin globalna wioska jest najczęściej używany w formie metaforycznej do opisanego Internetu i WWW.

⁴ E.T. Hall, *Likryty wymiar*, tłum. T. Hołówka, Warszawa 2005.

przez różne jednostki w pionowej organizacji społecznej. Podejście ekologiczne analizuje pojęcie obszaru społecznego, zbiorowości społeczno-zawodowej wyróżnianej ze względu na czynniki ekonomiczne, rodzinne, etniczne, a także odczuwane przez człowieka potrzeby. Stanowisko kulturalistyczne z kolei, ujmuje przestrzeń w kategorii wartości kulturowych⁵.

Polski filozof i socjolog Florian Witold Znaniecki (1882-1958) wyodrębniając przestrzeń społeczną obok geometrycznej (fizycznej), wprowadził pojęcie „wartości przestrzennej”. Oznacza to, że przestrzeń nie jest abstrakcyjna, uniwersalna, ale jest dana człowiekowi ze współczynnikiem humanistycznym – zawsze jest czyjąś przestrzenią. Podobnie uważa również amerykański geograf chińskiego pochodzenia, jeden z prekursorów geografii humanistycznej Yi-Fu Tuan (ur. 1930). Autor indywidualistycznej koncepcji miejsca i przestrzeni twierdzi, że człowiek nieustannie należy do schematu przestrzeni. Zgubienie się w przestrzeni jest jednoznaczne z brakiem orientacji w schemacie i utracie punktów odniesienia⁶. W obu wymienionych podejściach akcentuje się czynnik ludzki, społeczny, a przestrzeń postrzega się jako pewien schemat (zdaniem F.W. Znanieckiego – swoiste pole psychiczne), w skład którego wchodzi jednostki i ich otoczenie. Z tego też względu problematykę analizy przestrzeni podejmuje się również w **kontekście pedagogicznym**. Anna Przeclawska ujmuje przestrzeń życia człowieka między perspektywą mikro i makro. Zdaniem autorki analiza i zagospodarowanie przestrzeni życia „jest drogą do zrozumienia środowiska wychowawczego, w którym żyje i dojrzewa człowiek”⁷. Przestrzeń jest czymś otwartym, jest tworzywem, z którego powstaje środowisko wychowawcze. Środowisko ma zatem charakter kręgu bardziej zamkniętego. Można je rozumieć jako ogół składników struktury otaczającej osobnika, które działają jako system bodźców i powodują określone reakcje, przeżycia psychiczne⁸. Wincenty Okoń zaś utożsamia te dwa pojęcia pisząc,

⁵ *Po pracy i nauce*, K. Przeclawski (red.), Warszawa 1979; A. Zawadzka, *Obciążenie studentów nauką a formy wypoczyniania*, Wrocław 1976.

⁶ Yi-Fu Tuan, *Przestrzeń i miejsce*, przeł. A. Morawińska, Warszawa 1987.

⁷ A. Przeclawska, *Przestrzeń życia człowieka między perspektywą mikro a makro*, [w:] *Pedagogika społeczna*, A. Przeclawska, W. Theiss (red.), Warszawa 1999, s. 75.

⁸ R. Wroczyński, *Pedagogika społeczna*, Warszawa 1985.

że „(...) środowisko jest przestrzenią, w której społeczeństwo realizuje różne formy działalności, tworząc w ten sposób warunki własnego życia oraz zaspokajania materialnych i duchowych potrzeb”⁹. Dodać należy, że dokonujące się przemiany w kraju związane z procesem transformacji, ale także w skali globalnej świata mają niewątpliwie wpływ na strukturę i charakter współczesnego środowiska życia dziecka.

Pomimo pewnych, subtelnych różnic dotyczących interpretacji pojęcia przestrzeni, stwierdzić trzeba, że we współczesnej kulturze człowiek egzystuje na przecięciu różnych przestrzeni¹⁰: fizycznej, społecznej, temporalnej, symbolicznej, psychologicznej, transcendencji, moralnej, informatycznej. O ile do momentu przełomu transformacyjnego przestrzeń aktywności człowieka była dość stabilna, o tyle dzisiaj jej wymiar oraz treść, warunkowana jest dynamicznymi zmianami cywilizacyjnymi oraz przeobrażeniami społeczno-kulturowymi. Postępująca audiowizualizacja współczesności kreuje nową przestrzeń życia człowieka – **przestrzeń informacyjną**, którą tworzą media, multimedia, ich codzienna obecność w życiu jednostki, zakres, charakter korzystania z mediów, a także relacje, jakie zachodzą pomiędzy mediami i ich użytkownikami oraz skutki tych relacji. Dodać należy, że współczesne media są czymś więcej niż tylko nośnikami komunikacji, są narzędziami, jakimi dysponuje człowiek w poznawaniu rzeczywistości¹¹.

Przestrzeń medialna (informacyjna) w życiu współczesnego dziecka ma coraz większe znaczenie i pełni coraz bardziej znaczącą rolę. Internet, w w, telefonia cyfrowa, kreują cyberprzestrzeń „(...) która otwiera się przed człowiekiem dzięki powiązaniu na zasadzie natychmiastowej realizacji dotyku z myślą”¹², umożliwiając natychmiastowe „dostanie się” do danego miejsca na świecie i interakcję z tym miejscem¹³. Powstająca cyberprzestrzeń rozszerza przestrzeń psychologiczną, kosztem prze-

⁹ W. Okon, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 1995.

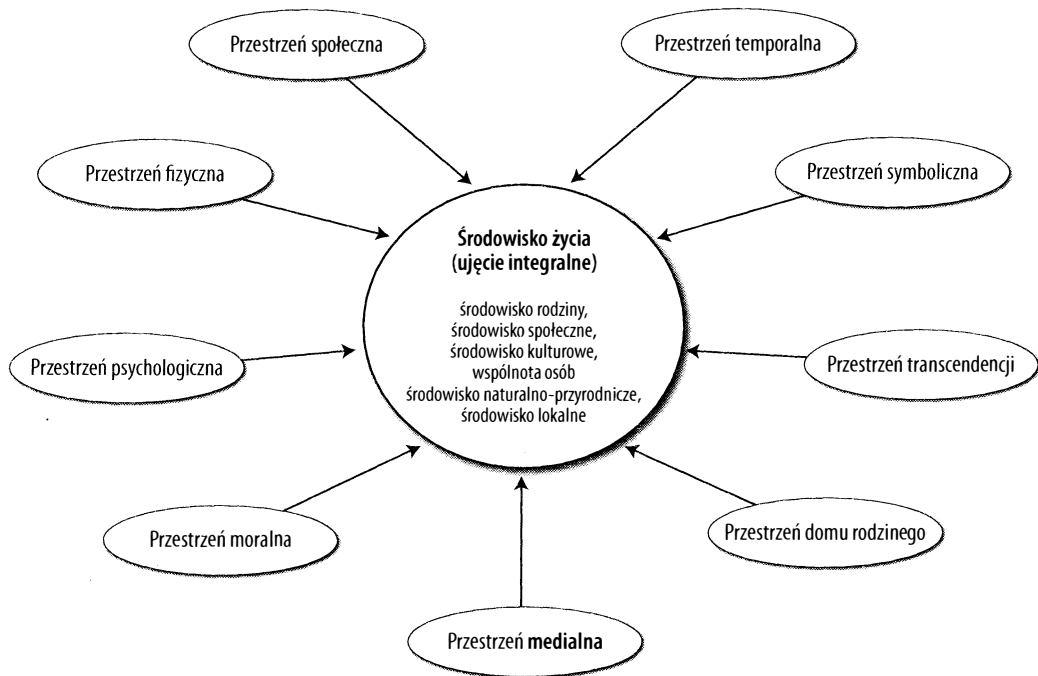
¹⁰ A. Przecławski, *Przestrzeń życia człowieka...*, [w:] *Pedagogika społeczna*, A. Przecławski, W. Theiss (red.), op. cit.; *Dzieckom rodzinie i w środowisku rówieśniczym. Wybrane zagadnienia i źródła z pedagogiki społecznej*, J. Izdebska (red.), Białystok 2003.

¹¹ W. Jakubowski, *Edukacja i kultura popularna*, Kraków 2001.

¹² D. de Kerckhove, *Powłoka kultury. Oddziaływanie nowej elektronicznej rzeczywistości*, tłum. W. Sikorski, P. Nowakowski, Warszawa 1996.

¹³ A. Przecławski, *Przestrzeń życia człowieka, między perspektywą mikro a makro*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1998, nr 1.

Schemat 1. Przestrzeń i środowisko życia współczesnego dziecka

Źródło: opracowanie własne

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

strzeni społecznej, bezpośrednich interakcji społecznych. Związane jest to głównie z odbiorem, korzystaniem z mediów elektronicznych, który to proces coraz częściej ma charakter odbioru wysoce zindywidualizowanego. Codzienna obecność mediów elektronicznych w życiu dziecka, zakres, częstotliwość oraz charakter korzystania z mediów, a także relacje, jakie zachodzą pomiędzy mediami i ich użytkownikami oraz skutki tych relacji, powodują funkcjonowanie człowieka we wspomnianej nowej przestrzeni – przestrzeni medialnej, informacyjnej, która jest swoistym przedłużeniem przestrzeni fizycznej¹⁴. Stwierdzić też należy, że staje się ona dominującą przestrzenią jego rozwoju oraz podstawowym ogniwem środowiska, w którym ono żyje. Bezspornie nowe media, nowe technologie multimedialne, korzystanie z nich, „przebywanie” w świecie mediów prowadzą do nowej jakości życia¹⁵. Mediatyzacja życia rodzinnego dotycząca fizycznego, intelektualnego i emocjonalnego rozwoju dziecka, a także wychowawczego funkcjonowania całej rodziny, może tworzyć warunki sprzyjające rozwojowi i edukacji, ale również zagrażać, utrudniać przebieg i rezultaty tego procesu wywołując ujemne zmiany o charakterze destrukcyjnym w różnych sferach osobowości i życia dziecka.

Opierając się na literaturze przedmiotu stwierdzić można, że do lat osiemdziesiątych, dziewięćdziesiątych XX wieku przestrzeń aktywności dziecięcej była dość stabilna, a dokonujące się w jej obrębie przemiany nie były gwałtowane, sposoby spędzania czasu wolnego nie ulegały większym zmianom. Dzisiaj przestrzeń życia dziecka charakteryzuje zmienność, ogromna złożoność, zróżnicowanie elementów jej struktury, jest to przestrzeń bliska, ale i daleka, prywatna i publiczna, własna i obca, bezpieczna, a zarazem niebezpieczna, dozwolona, ale także zakazana. Przestrzeń staje się dla dziecka źródłem poznawania, przyswajania wartości, norm, zakazów i nakazów.

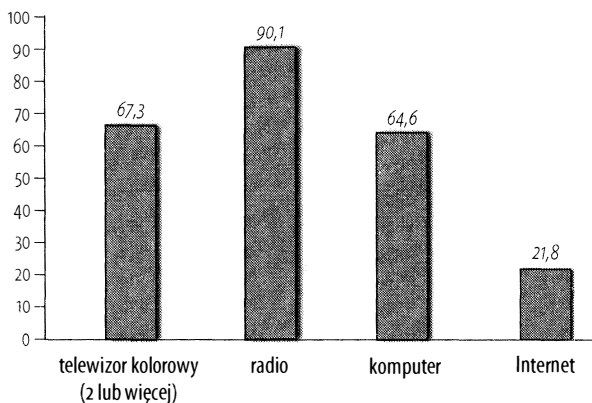
Obecnie, na co wskazują wyniki przeprowadzonych przeze mnie badań wśród rodzin wielopokoleniowych (N=139) we wsiach północno-

¹⁴ A. Przeclawska, *Przestrzeń życia człowieka...*, op. cit.; D. de Kereckhove, *Powłoka kultury...*, op. cit.

¹⁵ J. Izdebska, *Rola mass mediów w kształtowaniu przez dziecko obrazu świata*, [w:] *Media a edukacja*, W. Strykowski (red.), Poznań 2000.

wschodniej Polski, badane gospodarstwa domowe wyposażone są w różne sprzęty i urządzenia elektroniczne.

Wykres 1. Wyposażenie gospodarstwa domowego w media elektroniczne

Źródło: badania własne

Badane rodziny wiejskie wielopokoleniowe posiadają odbiornik telewizyjny (Wykres 1). Większość z nich wyposażona jest w dwa lub więcej telewizorów kolorowych (67,3%). Interesujące jest, że oprócz telewizorów emitujących przekaz medialny w kolorze, w badanych rodzinach dodatkowo korzysta się również z odbiorników czarno-białych (8,9%). Prawie każda badana rodzina (90,1%) posiada również odbiornik radiowy. Komputer jest obecny w ponad połowie badanych rodzin (64,6%), natomiast Internet w 21,8% badanych rodzin. Należy także zaznaczyć, że starsze generacje zgodnie twierdzą, iż w najbliższej przyszłości planują zakup komputera (rodzice – 11,9%; dziadkowie – 3,4%) i Internetu (rodzice – 11,9%; dziadkowie – 5,7%). Sądzę, że takie zamiary badanych są odpowiedzią na obowiązek szkolny realizowany przez ich dzieci/wnuki (z informacji otrzymanych w trakcie przeprowadzonych wywiadów wynika, że badanym dzieciom i młodzieży, komputer i Internet służy do wyszukiwania informacji potrzebnych do szkoły). W odniesieniu natomiast do multimediiów zauważyć można, że charakter korzystania z tych mediów nie jest związany wyłącznie ze środowiskiem domu rodzinnego.

Interesujące, chociaż zauważane w większości badań nad sposobami spędzania czasu wolnego, jest to, że media elektroniczne (głównie telewizja) zdominowały inne sposoby spędzania czasu wolnego¹⁶. Można zatem mówić o swoistej mediatyzacji życia rodzinnego, a także o „medialnym” charakterze spędzania czasu wolnego¹⁷. Jak wynika z danych zaprezentowanych w tabeli 1, oglądanie telewizji jest najczęstszym sposobem spędzania czasu wolnego badanych dzieci i młodzieży (97%). W konsekwencji upowszechniania w rodzinach „telewizyjnego” modelu spędzania czasu wolnego, dochodzi do stopniowego zanikania barier między pokoleniami w zakresie wykorzystania czasu wolnego. Przejawami tego są ujednoczone treści, sposoby i formy jego spędzania. Ciekawe jest jednak to, że badane dzieci często w czasie wolnym prowadzą rozmowy z rodzicami (93%) oraz dziadkami (94%). Stwierdzić zatem można, że pomimo tego, iż techniki medialne, digitalizacja angażuje w coraz większym zakresie czas wolny¹⁸, to jednak badani na równym poziomie cenią sobie relacje bezpośrednie. Fakt ten świadczyć może również o silnych więziach międzypokoleniowych w badanych rodzinach. Wspólne spędzanie czasu wolnego – zdaniem Aleksandra Kumora¹⁹ – wzmacnia więź psychiczną między członkami rodziny, tym samym ją integrując. W kontekście uczestnictwa w kulturze audiowizualnej jest to cenne, gdyż kontakty wewnątrzrodzinne, spontaniczne, naturalne, na których opiera się oddziaływanie wychowawcze rodziny, uczą oceny odbieranych treści medialnych i multimedialnych, dają szansę rozmowy, wzajemnego wyjaśnienia niezrozumiałych kwestii. Poza tym bezpośrednie relacje wewnątrzrodzinne są również warunkiem koniecznym międzygeneracyjnej transmisji kultury.

¹⁶ Jest to tzw. „efekt wyporności”; patrz: H. Himmelweit, *Youth television Experimentation*, Tokyo 1978.

¹⁷ Por. badania opisane w pracach m.in.: M. Wawrzak-Chodaczek, *Telewizja w czasie wolnym kobiet polskich mających dzieci w młodszym wieku szkolnym*, [w:] *Kobieta i jej czas wolny*, A. Zawadzka (red.), Wrocław 1993; J. Izdebska, *Dziecko. Rodzina. Telewizja. Szanse wychowawcze i zagrożenia telewizji*, Białystok 1996.

¹⁸ J. Gajda, *Edukacja bez granic. O środkach masowego przekazu*, Lublin 1992.

¹⁹ A. Kumor, *Telewizja. Teoria. Percepcja. Wychowanie*, Warszawa 1976.

Tabela 1. Sposoby spędzania czasu wolnego

LP	Kategorie	
1	Oglądam telewizję	(97%)
2	Rozmawiam z dziadkami	(94%)
3	Rozmawiam z rodzicami	(93%)
4	Od poczywam	(91%)
5	Słucham muzyki	(86%)
6	Uprawiam sport	(82%)
7	Chodzę do biblioteki	(82%)
8	Bawię się z rówieśnikami	(80%)
9	Chodzę na spacer	(78%)
10	Słucham radia	(76%)
11	Czytam książki	(74%)
12	Korzystam z komputera	(69%)
13	Spotykam się towarzysko	(67%)
14	(...)	
15	Korzystam z Internetu	(37%)

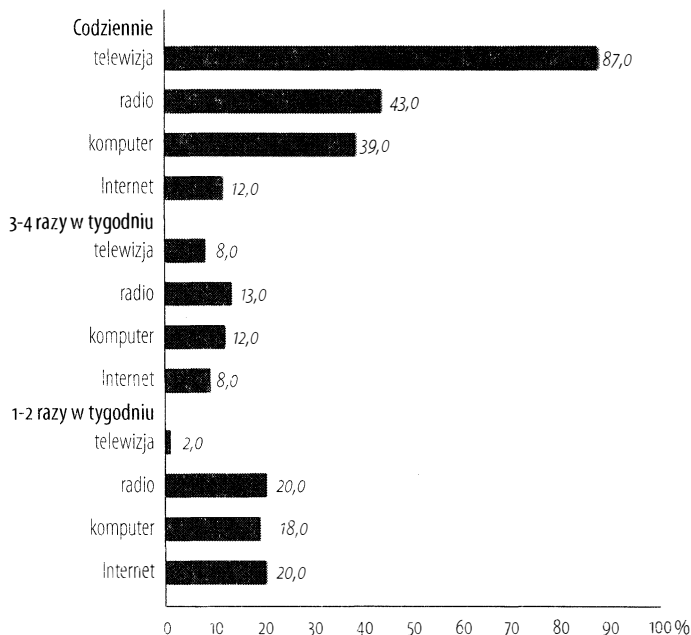
Źródło: badania własne

Korzystanie z mediów elektronicznych, a w szczególności z telewizji i radia ma miejsce głównie w domu rodzinnym. Fakt ten nie pozostaje bez znaczenia na częstotliwość oraz liczbę osób korzystających z wymienionych mediów. Obecność, „zadomowienie” określonych mediów w przestrzeni życiowej badanych generacji sprzyja większej częstotliwości korzystania z nich, ale jej nie determinuje. Jedynie w odniesieniu do pokolenia młodych oraz niektórych rodziców stwierdzić można słaby związek między pokoleniowością a częstotliwością korzystania z komputera ($C_{kor} = 0,38$) i Internetu ($C_{kor} = 0,31$). W przypadku komputera różnice są istotne statystycznie ($p = 0,0426$).

W badanych rodzinach najczęściej używanym medium jest telewizja (Wykres 2). Codziennie korzysta z telewizji (87%) dzieci. O połowę mniejszą grupę badanych stanowią dzieci, które codziennie korzystają z audycji radiowych (43%). Tylko nieliczne osoby z pokolenia młodego (3,8%) korzystają z radia poza domem (w autobusie szkolnym lub w samochodzie). W badanych rodzinach codziennie korzysta się również z multimediów komputera i Internetu). Zaznaczyć jednak należy, że dotyczy to jedynie pokolenia dzieci i młodzieży oraz niektórych ich

rodziców. Stwierdzić należy również, że generacja młodych stanowi najbardziej liczną grupę użytkowników multimedialnych.

Wykres 2. Częstotliwość korzystania z mediów elektronicznych i multimedialnych

Źródło: badania własne

Codziennie z komputera korzysta 39% dzieci, zaś z Internetu 12%. Sądę, że jest to efektem obcowania z tymi mediami zarówno w domu rodzinnym, w szkole, w domu u kolegi, koleżanki. Ze względu jednak na wciąż jeszcze drogi i ograniczony dostęp mieszkańców wsi do sieci internetowej (ponad połowa badanych dzieci ma możliwość korzystania z Internetu jedynie w szkole), najbardziej liczną grupę młodych użytkowników Internetu stanowią osoby korzystające z tego medium od 1 do 2 razy w tygodniu (20%).

W ujęciu ogólnym budżet czasu wolnego poświęcany przez badane generacje mediom elektronicznym jest zbliżony. Badane dzieci zarówno w dzień nauki szkolnej jak również w dzień od niej wolny w większości

na korzystanie z mediów przeznaczają średnio od 2 do 3 i pół godziny²⁰. Sądzę, że jest to dla badanych bezpieczny wymiar czasu, który z jednej strony pozwala na właściwe, pełne korzystanie z przekazów medialnych i multimedialnych, z drugiej zaś nie przekracza racjonalnych granic używania mediów, nie zaburza porządku dnia oraz relacji wewnątrzrodzinnych. Odnosząc się natomiast do ilości czasu wolnego przeznaczanego codziennie każdemu medium z osobna, można zauważyć pewne zróżnicowanie.

Ponad połowa dzieci (59%) na korzystanie z telewizji w dzień powszedni przeznacza od 2 do 3 i pół godziny, zaś 27% nie więcej niż 1 i pół godziny. Sądzę, że ten stosunkowo nieduży wymiar czasu wolnego poświęcany telewizji, wyznaczany jest obowiązkami, jakie pełnią dzieci i młodzież w szkole oraz w gospodarstwie rodziców/dziadków. Z otrzymanych danych wynika, że wraz ze wzrostem ilości czasu wolnego (w dni wolne od nauki szkolnej), wzrasta również budżet czasu poświęcany telewizji do ponad 4 godzin (dzień powszedni 9%, sobota 49%, niedziela 50%)²¹.

W odniesieniu do radia można zauważyć natomiast pewien constans – zarówno w dzień powszedni, w sobotę oraz w niedzielę dzieci na odbiór audycji radiowych przeznaczają nie więcej niż 1 i pół godziny (dzień powszedni 43%, sobota 42%, niedziela 31%).

Czas spędzany przez pokolenie młodych przed monitorem komputera w dzień powszedni najczęściej nie przekracza 1 i pół godziny (35%) zaś w dni wolne od nauki w szkole zawiera się w przedziale od 2 do 3 i pół godziny (sobota 31%, niedziela 29%). Uważam, że taki wymiar czasu mieści się w granicach normy higienicznej. Wprawdzie większość czasu spędzanego przed komputerem wypełniają gry, to jednak obok waleńców rozrywkowych, komputer stanowi dziś ważny instrument dydak-

²⁰ Por.: J. Izdebska, *Dzieciństwo przed szklanym ekranem telewizora i komputera – nowe jego oblicze*, [w:] *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa*, t. 2, *Komputer i Internet w życiu dziecka i obraz jego dzieciństwa*, J. Izdebska, T. Sosnowski (red.), Białystok 2005, s. 205.

²¹ Por.: J. Izdebska, *Dziecko. Rodzina. Telewizja...*, op. cit.; J. Gajda, *Telewizja w upowszechnianiu kultury*, Warszawa 1982; idem, *Rosnąca rola mass mediów – zagrożenia i szanse w edukacji*, [w:] *Media a edukacja*, W. Strykowski (red.), op. cit.; M. Wawrzak-Chodaczek, *Kształcenie kultury audiowizualnej młodzieży*, Wrocław 2000.

tyczny²² i często jest wykorzystywany jako pomoc w odrabianiu lekcji (encyklopedie multimedialne, płyty CD dołączone do podręczników)²³. Mało liczną grupę dzieci stanowią te, które na korzystanie z komputera przeznaczają więcej niż 4 godziny (dzień powszedni 3%, sobota 12%, niedziela 15%). Sądzę, że niski odsetek dzieci i młodzieży nierozsądnie użytkujących komputer jest efektem troski i kontroli sprawowanej przez rodziców i dziadków.

Interesujące jest to, że w porównaniu z innymi mediami elektronicznymi (telewizją, radiem, komputerem) z Internetem młodzi obcują najczęściej w dzień powszedni. Czas korzystania z sieci internetowej zawiera się w przedziale czasu do 1 i pół godziny (18%) bądź od 2 do 3 i pół godziny (15%). Pokolenie młode częściej korzysta z Internetu w dzień powszedni, ponieważ mają oni kontakt z tym medium zarówno w domu rodzinnym, w szkole (pracownie komputerowe), w domu u kolegi lub koleżanki.

Otrzymane w trakcie badań dane wskazują również na to, że media elektroniczne, wprawdzie w sposób nierównomierny, to jednak zawładnęły przestrzenią czasu badanych. Są one obecne w życiu dzieci i młodzieży, ich rodziców i dziadków o każdej porze: o poranku, po południu, wieczorem, czasami po godzinie 22⁰⁰ oraz w nocy.

Sposób w jaki użytkownik mediów wykorzystuje przekazy medialne i multimedialne w celu zaspokojenia swoich potrzeb, wyznacza funkcje, jakie media pełnią w jego życiu. Większość badanych dzieci (77%) jest przekonana, że korzystając z mediów elektronicznych czerpią oni stąd określone korzyści. Duży procent wskazań świadczy o tym, że dla większości badanych media elektroniczne stanowią ważne źródło zaspokajania różnorodnych potrzeb kulturalnych (Tabela 2), a zatem przypuszczać można, że pełnią one w ich życiu określone funkcje: poznawczo-informacyjną, wzorotwórczą, rozrywki, odpoczynku, funkcję integrującą, kompensacyjną. Ponadto przekazy medialne i multimedialne ułatwiają swoim odbiorcom ocenianie, wyrażanie opinii na temat ukazywanych

²² S.M. Kwiatkowski, *Gry komputerowe – wzory zachowań prowadzące do sukcesu*, [w:] *Dziecko i media elektroniczne...*, t. 2, J. Izdebska, T. Sosnowski (red.), op. cit.

²³ E. Nowicka, *Wykorzystanie edukacyjnych programów komputerowych w przygotowaniu dzieci najmłodszych do nauki czytania i pisania*, [w:] *Dziecko i media elektroniczne...*, t. 2, J. Izdebska, T. Sosnowski (red.), op. cit.

w mediach elektronicznych różnych współczesnych wydarzeń, zjawisk występujących w Polsce, Europie i na świecie. Media elektroniczne i multimedia wpływają również na wyobrażenia (optymistyczne oraz pesymistyczne) dzieci dotyczące Polski, Europy oraz świata.

Tabela 2. Tematyka odbieranych przekazów medialnych i multimedialnych preferowana przez pokolenie młodych

<p>Televizja</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Przygodowa 62% 2. Przyrodnicza 57% 3. Rozrywkowa 54% 4. Sportowa 50% 5. Sensacyjna 46% 	<p>Radio</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Muzyczna 65% 2. Rozrywkowa 23% 3. Religijna 19% 4. Informacyjna 17% 5. Sportowa 11%
<p>Komputer</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rozrywkowa 40% 2. Muzyczna 15% 3. Przygodowa 10% 4. Informacyjna 8% 5. Przyrodnicza 7% 	<p>Internet</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rozrywkowa 25% 2. Informacyjna 15% 3. Muzyczna 13% 4. Popularnonaukowa 12% 5. Przyrodnicza 10%

Źródło: badania własne

Kluczową umiejętnością współczesnego człowieka wydaje się być zatem umiejętność poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji uzyskiwanych z różnych źródeł oraz efektywnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjnymi²⁴. Media w życiu poszczególnych generacji rodziny wielopokoleniowej wiejskiej w tym również pokolenia najmłodszego – dzieci, odgrywają istotną rolę w budowaniu ich wiedzy o otaczającym świecie jak i rozumieniu zjawisk, procesów w nim zachodzących. Przez różnorodny i bogaty wpływ, media oddziałują na życie dziecka, osadzając je w ciągle zmieniających się realiach²⁵.

²⁴ K. Leska, K. Pogłodzińska, *Odpowiedzi na podstawie mediów*, „Edukacja i Dialog” 2001, nr 4 (127).

²⁵ M. Lisowska-Magdziarz, *Wyzwania i dylematy pedagogiki medialnej*, [w:] *Wyzwania pedagogiki medialnej. Nowe perspektywy XXI wieku*, M. Sokołowski (red.), Olsztyn 2001.

Wnioski

1. Środowisko życia dzieci z wiejskich rodzin wielopokoleniowych tworzy nie tylko to, co dzieje się w ich bezpośrednim otoczeniu, ale również to, co dociera do nich dzięki przekazowi pośredniemu, przy wykorzystaniu mediów elektronicznych

2. Spośród mediów, z których korzysta pokolenie młode (telewizja, radio, komputer, Internet) dominuje telewizja. Oglądanie telewizji jest najczęstszym sposobem spędzania czasu wolnego (97%). Codziennie korzysta z niej 87% badanych.

3. Telewizja jest to medium, które w opinii badanych młodych sprzyja wspólnemu, rodzinnemu spędzaniu czasu wolnego. Odbiór przekazów telewizyjnych pełni zatem funkcję integrującą trzy pokolenia badanych rodzin wiejskich.

4. Media elektroniczne, z których korzystają młodzi badani pełnią w ich życiu wiele funkcji. Dominuje wśród nich funkcja rozrywkowa.

5. Przemiany zachodzące w sferze kultury związane z rozwojem mediów elektronicznych, multimediów „narzuciły” dzieciom audiowizualne doświadczenie świata, jednakże w badanych rodzinach wielopokoleniowych wiejskich ważne miejsce zajmują również relacje o charakterze bezpośrednim (rozmowa z rodzicami i dziadkami).

